

Till
Regeringen
Utbildningsdepartementet

Idéburna Skolors Riksförbunds (ISR) yttrande om delbetänkandet – Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan (SOU 2025:72)

Idéburna skolors riksförbund (ISR) organiserar icke vinstutdelande fristående skolor och arbetar för att stärka möjligheterna för olika idéburna pedagogiska alternativ att bedriva förskola/skola inom det svenska utbildningsväsendet. ISR verkar för att försvara friskolereformens mångfaldssyfte och för en deltagande målstyrning där skolorna själva kan styra över hur verksamheten ska organiseras för att nå de nationella målen. På så vis främjas en reell pedagogisk mångfald, vilket är en förutsättning för en verklig valfrihet för elever och föräldrar.

Med idéburna skolor avses den definition som tagits fram av utredningen Idéburna aktörer i välfärden, SOU 2019:56

Sammanfattning

ISR välkomnade utredningens tillkomst då nuvarande resurssättning av skolan är fragmentiserad och olikvärdig. ISR ifrågasätter inte att hemkommunen har ett större ansvar som fordrar resurser. Men tyvärr är direktiven snävt skrivna vilket har undergrävt möjligheterna att ta fram långsiktigt kloka lösningar. Dessutom skiljer inte direktiven mellan icke vinstutdelande, idéburna huvudmän och vinstutdelande huvudmän. De två huvudmannaformerna är väsentligen olika och bör därför behandlas olika.

ISR avstyrker

- *Att införa ett avdrag på sex procent av grundbeloppet för enskilda huvudmän med hänvisning till kommunens större ansvar.*

Det är på kommunnivå (förvaltningsnivå) som kostnader uppstår för utbudsansvar och demografisk variation. Att varje kommunal skola kontinuerligt vid varje given tidpunkt skulle ha dessa kostnader är ett nivåfelslut. Hemkommunen har planeringsansvarets privilegium (ofta med fastighetstillgångar som kan användas i olika slags verksamheter i olika situationer) jämte stordriftsfördelar att hantera såväl utbudsansvar som demografiska variationer. Därför borde istället utredningen tagit fram en vägledande normering för hur kommunens ansvar för sitt lokala skolväsende ska resurssättas, inte för resurssättningen till varje enskild kommunal skola.

ISR menar att förslaget om avdrag på 6% för kommunens resurssättning av enskilda skolor i jämförelse med kommunala skolor, kommer innebära att olika elevers utbildning och skolgång kommer resurssättas olika beroende på huvudman. Detta är allvarligt och orimligt och strider mot barn och ungas rätt till likvärdig skolgång. Förbundet understryker att ett kommande system bör skilja på kostnader kopplade till undervisning, elever och drift å ena sidan och å andra sidan kostnader som uppstår med anledning av kommunens planering och hantering av utbudsansvar och demografiska variationer.

I en nyligen genomförd utredning från Sveriges lärare framgår att lärartätheten i kommunala och idéburna skolor ligger mycket nära varandra. Huruvida resurssättningen vid varje tidpunkt ska anses vara en över- eller underdimensionering av skolverksamheten är en politisk bedömning. I de skolor där det inte förekommer något ovidkommande utflöde av resurser har man uppenbarligen idag likvärdiga förutsättningar att driva skolverksamhet. Om så inte var fallet borde detta på något sätt avspeglas i verksamhetsstatistik. Med ett tillskott till varje kommunal skolenhet på 6 % skulle den kommunala skolenheten kunna ha 6 % bättre förutsättningar på alla skolans områden såsom lärartillgång, skolbibliotek, läromedel, mat, lokaler m.m.

Utredningen lyfter även geografisk täckning över hela kommunen som en fördyrande faktor för många kommuner.

ISR vill i det sammanhanget påpeka att av de elever som går i de allra minsta skolenheterna med elevantal upptill 50 elever så går 30 % i en (med största sannolikhet) idéburen skola samtidigt som totala andelen elever i friskolor i riket är 16,4 %. Räknat på skolor med upp till 100 elever är motsvarande siffra 25% (tabell 6.2 i utredningen). De idéburna skolorna är alltså utifrån sektorns storlek överrepresenterade i förhållande till kommunala skolor när det gäller att upprätthålla utbudsansvaret i glesbygd.

- *Att utredningens förslag utgår från en "rak" skolpeng" per elev med hänvisning till effektivitet / ekonomi.* Modellen premierar stordrift vilket inte alltid står i samklang med god skola. Skolans ändamål är något annat än resurseffektivitet. I våra grannländer finns modeller för starkare finansiering av små skolor. Den "raka" skolpengen i kombination med avdrag på 6% kommer att drabba små skolor, vilket utredningen också säger. Stora skolor och därmed koncernerna kommer ha betydligt lättare att hantera förändringen.
- *Att ett undantag för synnerliga skäl ska kunna göras från bestämmelsen om motsvarande tillskott till enskilda huvudmän.* "Synnerliga skäl" är ett öppet begrepp med stort tolkningsutrymme och riskerar att snedvrider resursfördelningen. ISR anser att detta endast bör övervägas om synnerliga skäl är tydligt definierade och

begränsade till extraordinära situationer, det får inte ge upphov till negativa konsekvenser på likvärdigheten.

ISR tillstyrker

- *Att en vägledande norm föreslås istället för en bindande norm.* Denna borde dock avse hemkommunens ansvar, snarare än varje enskild kommunal skola. ISR hoppas att så många kommuner som möjligt går utöver en vägledande norm avseende idéburna skolor för att värna, tillvarata och förstärka samarbetet med idéburna huvudmän.
- *Att utredningen avstår från att föreslå en vägledande norm för resursskolor, anpassad grundskola och fritidshem.*
- *Att det ska vara möjligt för hemkommunen att införa villkorade belopp för särskilda satsningar eller behov.* Sådana skulle kunna ges till små idéburna skolor, särskilt i glesbygd eller skärgårdsområden. Dessa skolor är som tidigare påpekats överrepresenterade i förhållande till sektorns storlek men upprätthåller ett kommunalt utbudsansvar normalt utan några tillskott utöver genomsnittskostnader i kommunen.
- *Att det inte ska införas någon fördröjning av bidraget när en elev byter skola.*

Några övergripande synpunkter kring några av utredningens förslag

Utredningens beräkningsmodeller

ISR kan inte bedöma tillförlitlighet i alla de kalkyler och beräkningsmodeller som utredningen använder och som ligger till grund för till exempel avdraget på 6 %. Dock är det svårt att se att de mycket långa tidsperspektiv som används för att visa demografiska förändringar har någon relevans utanför den planering som görs på central förvaltningsnivå inom en kommun.

Vägledande norm

ISR delar utredningens bedömning att det inte är lämpligt att införa en bindande nationell miniminivå för skolpeng. Samtidigt vill ISR framhålla att en vägledande norm, trots att den inte är bindande, riskerar att få en alltför styrande effekt som kan drabba idéburna skolhuvudmän.

Den vägledande normen bör avse hemkommunens kostnader på förvaltningsnivå.

Villkorade belopp för resursskolor och andra ändamål

ISR anser att möjligheten att ett villkorat belopp utöver grund- och tilläggsbelopp kan vara positivt för idéburna skolor. Många idéburna skolor har särskilda pedagogiska inriktningar, såsom Montessori, Waldorf, Freinet eller friluftsliv, som alla bidrar till mångfald och valfrihet

inom hemkommunens utbud. Beloppen bör villkoras så att de främjar skolor med särskilda pedagogiska profiler; att administrativa krav och dokumentation är proportionerlig i förhållande till små skolor samt att beloppen följer elevens behov och huvudmannens faktiska kostnader, så att små idéburna skolor inte missgynnas ekonomiskt.

ISR tillstyrker därför principen om villkorade belopp, under förutsättning att dessa grundläggande krav uppfylls.

ISR anser att det är viktigt att ett kommande skolpengssystem inte snedvrider mångfald, valfrihet och likvärdighet genom att tilldela extra resurser till enskilda kommunala skolor för organisatoriska beslut som inte är kopplade till elever.

Utredningens bedömning avseende delat utbudsansvar

ISR menar att det är synd att utredningen inte är mer konstruktiv och offensiv/visionär i avsnittet på sidan 256 och framåt – ”Kommunens möjligheter att påverka etablering och förutsättningar för ett delat utbudsansvar”. Istället för att bara peka på en rad hinder skulle utredningen konstruktivt kunna lista vad som behöver göras / ändras för att uppnå ett system för samverkan mellan kommun och fristående skolor. Nu avfärdas detta i en ton som vill antyda att det är omöjligt.

ISR ser möjligheter för ett nytt annat system där hemkommun och idéburna huvudmän skulle vara skyldiga eller stimuleras att samarbeta för kommunens elever, lärares, föräldrars m fl bästa. Därmed skulle olika aktörers tillgångar aktivt kunna tillvaratas. Det gäller givetvis utbudsansvaret men kan tillämpas på fler områden: tillgång till kompletterande pedagogiska alternativ, tillgång till småskalighet / lokalnärvaro, tillgång speciell lärarkompetens, skolskjuts, skolbibliotek, elevhälsa, hantering av offentlighetsprincip m m.

ISR förstår givetvis att detta inte har ingått i direktiven, men nu avfärdas bara det hela som omöjligt och icke önskvärt med hänvisning till nuvarande regler och ”friskoleparadigm”. Tittar vi ut i världen finns andra lösningar för hur det offentliga och non-profit civilsamhällesorganisationer samverkar i produktion av utbildning och välfärd. En utredning som fullföljt sitt uppdrag enligt snäva direktiv skulle ha kunnat kosta på sig att även se och teckna möjligheter kring grundproblemen även om tankar och förslag går utöver direktiven.

ISR föreslår

- Att hemkommun och enskilda idéburna huvudmän ska ha krav på att samarbeta och samverka gällande utbudsansvaret. I praktiken skulle detta innebära att idéburna skolor skulle vara en del av kommunens planeringssystem för att uppfylla utbudsansvaret. Kanske skulle kommunen till och med kunna be (upphandla) lämpliga idéburna huvudmän att etablera sig i områden med särskilda utmaningar i kommunen. Det vill säga en friskolereform som går från ett konkurrensparadigm till ett samverkansparadigm mellan skolor och huvudmän för kommunens skolväsendes bästa.

För Idéburna Skolors Riksförbund

Håkan Wiclander, ordförande

Birgitta Ljung, Marie Rydberg,
styrelseledamöter

Julia Björkén, praktikant